

บทที่ 5

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณลักษณะ

ในกระบวนการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกติดตามกรณีศึกษาที่มีพฤติกรรมการรับใช้สังคม จำนวน 7 คน โดยเลือกจากผู้ที่มีพฤติกรรมการรับใช้สังคมที่เห็นได้ชัดเจนกว่ากรณีศึกษาคนอื่น ๆ มีความสามารถในการบันทึกข้อมูลการเรียนรู้ด้วยตนเอง และมีอายุ 12-16 ปี ซึ่งเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 4 คน นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 3 คน และนำเสนอกรณีศึกษาทั้ง 7 คน เพื่อแสดงให้เห็นภูมิหลัง ชีวิตประจำวัน และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของกรณีศึกษา ในด้านความตระหนักในการรับใช้สังคม พฤติกรรมการรับใช้สังคม รวมถึงทักษะการแก้ปัญหา และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สามารถสังเกตได้

ในการนำเสนอผู้วิจัยจะนำเสนอกรณีศึกษาทีละคน แล้วสรุปด้วยตารางเพื่อให้แสดงภาพให้เห็นได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

กรณีศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

กรณีศึกษาทั้งหมดทำกิจกรรมรับใช้สังคมโดยมีโรงเรียนเป็นฐาน นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 กำหนดว่าชุมชนที่จะทำกิจกรรมรับใช้คือ โรงเรียนผดุงวิทยา ด้วยโครงการโรงเรียนสะอาด

กรณีศึกษาที่ 1 เด็กหญิงเดือน

เดือน เป็นคนบ้านผดุง อายุ 14 ปี เรียนที่โรงเรียนผดุงมาตั้งแต่ชั้นเด็กเล็ก ขณะนี้เรียนชั้น ม.2 อยู่บ้านกับพ่อ แม่ พี่สาว และน้องชายอายุ 6 ขวบ เรียนอยู่ชั้นป.1 ห่างจากโรงเรียนประมาณ 250 เมตร พ่อและแม่มีอาชีพทำไร่ ทำนา ขยันทำมาหากิน มีที่ไร่นา มากพอสมควร จนสามารถแบ่งที่นาให้นักเรียนชาวเขาที่บ้านอนุตวงใจ ทำเป็นสวนครัวเพื่อปลูกผักไว้เป็นอาหาร และที่ไร่ให้ปลูกขิง เพื่อเป็นรายได้ เดือนเองมีหน้าที่ในตอนเช้า คือ ช่วยนึ่งข้าว กวาดบ้านถูบ้าน กินข้าวเช้าแล้วก็เก็บหนังสือมาโรงเรียน ส่วนตอนเย็น กลับไปล้างจานชาม ช่วยดูแลน้อง ถ้าแม่ยังไม่กลับมาจากไร่ ก็นึ่งข้าว ส่วนมากแม่จะกลับมาแล้ว บางวันถ้ามีเรียนพิเศษคณิตศาสตร์ตอนเย็น ก็กินข้าว แล้วมาเรียนพิเศษที่โรงเรียน บางทีก็มีเพื่อนจากแม่แดงมาพักอยู่ด้วย เพราะบางครั้งเลิกเรียน หนึ่งทุ่มหรือทุ่มกว่า

ในตอนเช้าเมื่อเดือนมาถึงโรงเรียนแล้ว ก็จะเข้าร่วมกลุ่มกับเพื่อนๆ มี ก้อย ทิพย์ อ้อย จี๊ว ธิดา คูยเล่นกันหน้าโรงเรียน พอถึงเวลาทำความสะอาด เดือนก็จะไปทำหน้าที่ของตน ในห้องเรียน 2-3 สัปดาห์แรก เดือนนั่งคู่กับนักเรียนชาย ไม่ค่อยสนใจเรียนเท่าใดนัก พอขึ้นสัปดาห์ที่ 4 มีการจัดที่นั่งใหม่ เดือนแยกมานั่งคู่กับทิพย์ เดือนจึงเริ่มที่จะให้ความสนใจทั้งในบทเรียนและโครงการรับใช้สังคม รับผิดชอบในการทำการบ้าน ส่งงาน มีการนำเอางานมาถามผู้วิจัย เมื่อทำไม่ได้ หรือทำไม่เสร็จในห้องเรียน ในการเรียนนี้ เดือนบันทึกว่า “มีความรู้ใหม่

ขึ้นมา เสริมศัพท์ภาษาอังกฤษ ฝึกให้อ่าน ฝึกให้ฟัง จับใจความ เรียนสนุกมาก เรียนอ่านภาษาอังกฤษ และแก้ปัญหาในชีวิตที่อาจารย์เตรียมมาให้” หรือ ”รู้สึกชอบเพราะมีกิจกรรมให้ทำในชั่วโมง ซึ่งไม่เคยมีในชั่วโมงเรียนอื่นๆ”

สำหรับการริเริ่มในการทำกิจกรรมรับใช้สังคม เดือนเป็นคนหนึ่งที่ทำการศึกษาสภาพปัญหาความต้องการของโรงเรียน เป็นคนเดียวในห้องที่ระบุถึงปัญหาสาเหตุติดในโรงเรียน อยากให้จุดมุ่งหมายของโครงการเป็นการปลอดจากยาเสพติดด้วย แต่เพื่อนๆไม่เน้นและไม่พูดถึงเรื่องนี้ นอกจากนั้น เดือนออกความคิดเห็นและเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาขยะในโรงเรียน เช่น ให้มีการเผาขยะในวันศุกร์ก่อนกลับบ้าน

ในด้านความร่วมมือและความรับผิดชอบในการทำโครงการรับใช้สังคม เดือนเข้าประชุมทุกครั้ง ตั้งแต่ครั้งแรกจนครั้งสุดท้าย เขียนบันทึกการเรียนรู้ทุกครั้ง ตอนแรกเดือนได้รับมอบหมายจากเพื่อนให้เป็นประชาสัมพันธ์ของโครงการ เดือนประชาสัมพันธ์หน้าเสาธง 3 ครั้ง ครั้งแรก ในสัปดาห์ที่ 5 เดือนประกาศว่า “ขณะนี้ นักเรียนชั้นม.2 กำลังดำเนินการโครงการโรงเรียนสีขาว ซึ่งเป็นการช่วยรักษาความสะอาดของโรงเรียน ขอให้เพื่อนๆให้ความร่วมมือด้วย โรงเรียนของเราจะได้สะอาด น่าอยู่” ในสัปดาห์ต่อไป เดือนจึงประชาสัมพันธ์อีกครั้งหนึ่งในการเข้าแถวเพื่อเตรียมกลับบ้าน

สำหรับการประชาสัมพันธ์ เมื่อดำเนินโครงการไปถึงสัปดาห์ที่ 9 มีเพื่อนหลายคนไม่รับผิดชอบในหน้าที่ เช่น ไม่ช่วยกันเก็บขยะ ไม่นำถังขยะไปเท เดือนก็โมโห และน้อยใจ เขียนบันทึกว่า “เสียใจบ้างที่เพื่อนไม่ช่วยกันทำ” ผู้วิจัยจึงให้กำลังใจ และแนะนำให้คุยกันเพื่อแก้ปัญหา หลังจากที่ประชุมกันแล้ว เดือนจึงประชาสัมพันธ์หน้าเสาธงอีกครั้งหนึ่ง เพื่อขอความร่วมมือจากทุกคน ในการเตรียมสรุปงานและแสดงผลงาน เดือนให้ความร่วมมือดีมาก อยู่ช่วยทำงานตลอด ทั้งๆที่ในส่วนของตัวเองทำเรียบร้อยแล้ว คือ ภาพประกอบของการทำถังขยะ เดือนช่วยระบายสีติดบั้ง จนกระทั่งสำเร็จสมบูรณ์ สามารถนำออกแสดงให้ผู้อื่นชมได้

ในด้านความกระตือรือร้นและความมุ่งมั่นที่จะรับใช้สังคม จากการสังเกตจะเห็นเดือน ทำหน้าที่ของตนทุกวัน เช่น การเก็บขยะ หรือการดูแลสถานที่ที่ตนเองรับผิดชอบ แม้บางครั้งอาจลืมหืมบ้าง และเมื่อเพื่อนกำลังช่วยกันทำถังขยะ เดือนทำหน้าที่เป็นผู้บันทึกการทำงานว่าทำถังขยะอย่างไร ให้เพื่อนวัดความยาวของส่วนประกอบ และจดไว้อย่างละเอียด หลังจากนั้นนำไปวาดเป็นภาพประกอบ ในความมุ่งมั่นในการรับใช้สังคม เดือนบันทึกว่า “หากอาจารย์... ออกจากโรงเรียนนี้ อยากให้ประสานงานต่อไปจนถึงรุ่นน้อง” และจากการสัมภาษณ์ เดือนบอกว่า “อยากเรียนต่อในสายอาชีพ เช่น การบริการ” และ “อยากลงสมัครดู (ประธานนักเรียน) เพราะมีโครงการที่คิดกันคือ ช่วยน้องๆในเรื่องการเรียนด้วย”

ในด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นในกิจกรรมรับใช้สังคม เดือนมีทัศนคติที่ดีต่อเพื่อน นักเรียน และอาจารย์ เดือนบันทึกว่า “ดีใจที่มีโครงการโรงเรียนสีขาวขึ้นมา นักเรียนก็จะไม่มีสิ่งเสพติดเข้ามายุ่ง โรงเรียนก็สะอาดขึ้น และนักเรียนทุกคนช่วยกันทำหน้าที่นี้ได้ดีมากเกิน

ที่คาดหวัง และอาจารย์บางท่านก็ให้ความร่วมมืออย่างดี การทำโครงการนี้ เป็นการเรียนรู้ไปในตัวด้วย และสิ่งที่ประทับใจขณะทำ คือเห็นเพื่อนร่วมมือกัน และเป็นบทเรียนให้ตัวเราตลอด ที่เราทุกคนมีความสามัคคี และได้เรียนรู้ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษด้วย” หรือจากการสัมภาษณ์ว่า “ช่วยฝึกภาษาอังกฤษในตัว ให้มีนิสัยรักความสะอาด ...คิดว่าประโยชน์ช่วยสร้างนิสัยที่ดีให้แก่หนู”

ในด้านทักษะการแก้ปัญหา เดือนมักจะเป็นคนแรกที่เสนอความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ เพราะเป็นคนใจร้อน เช่น ในการระบุปัญหาของโรงเรียน เดือนเป็นคนเริ่มพูดก่อน ถึงเรื่องความรับผิดชอบเรื่องความสะอาดในโรงเรียนที่ยังไม่ประสบความสำเร็จ และเรื่องเกี่ยวกับยาเสพติด เมื่อผู้วิจัยถามถึง ปัญหายาเสพติดในห้องเรียน เดือนเล่าว่า “ถ้ารู้ว่าเพื่อนคนใดคนหนึ่งติดยา ก็จะช่วยเตือนกัน ถ้าเตือนแล้วไม่เชื่อ ก็จะใช้วิธีไม่พูด ไม่เล่นด้วย จนกระทั่งคนที่เป็นอย่างนั้น เข้ากับคนอื่นๆ ไม่ได้ จนต้องออกจากโรงเรียนไปเอง”

จากการสังเกตการแก้ปัญหาในช่วงเวลาที่นักเรียนเข้าค่ายพักแรมลูกเสือ เนตรนารีประจำปี เดือนจะใจเย็นลง รู้จักฟังความเห็นของเพื่อน เช่น ในการตั้งเต็นท์พักแรม กลุ่มของนักเรียนหญิงชั้นม.2 ใช้เวลาในการตั้งเต็นท์ที่พักประมาณ ชั่วโมงครึ่ง ในขณะที่ตั้งเต็นท์ผ้าพลาสติกที่นำมาทำเป็นหลังคา ความกว้างกับความยาวไม่พอดีกัน อ้อยเสนอให้วางใหม่ เดือนเห็นด้วย แล้วก็ลองทำใหม่ แต่ไม่ได้ผล ก้อยเสนอให้ใช้ผ้าผืนสั้น ทำเป็นส่วนประตู พอทดลองทำดูก็ใช้ได้ แล้วก็รู้จักเตรียมการกันก่อน ในการทำอาหาร พวกเขาตกลงกันว่าให้เตรียมข้างหนึ่งมาเป็นอาหารเย็น และทำกับข้าวหนึ่งอย่าง โดยเลือกทำลาบเนื้อ เพื่อไปส่งให้ผู้กำกับนักเรียนหญิงม.2 จึงทำอาหารเสร็จทันเวลา และมีเวลาในการเตรียมการแสดงรอบกองไฟพอสมควร

ในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หลังจากสัปดาห์ที่ 4 เดือนมีความตั้งใจในการเรียนดีขึ้น ไม่ขาดเรียนเลย เอาใจใส่ในการเรียนในห้องเรียน ร่วมทำกิจกรรมต่างๆอย่างตั้งใจ รู้สึกสนุกในการทำกิจกรรมต่างๆ ทำงานส่งทุกครั้ง แต่เนื่องจากพื้นฐานของเดือนอ่อนมาก คะแนนจากแบบทดสอบวิชาภาษาอังกฤษหลังจากการเรียนดีขึ้น แต่ยังไม่ถึง 50 เปอร์เซ็นต์ แต่ถ้าจะพิจารณาถึงผลด้านเจตคติที่มีต่อวิชาภาษาอังกฤษ ซึ่งเป็นเหมือนกับยาขมในสถานการณืปกติ แต่จากทดลองสอนนี้ เดือนมีเจตคติที่ดีต่อวิชาภาษาอังกฤษ ถึงแม้จะรู้ว่ายากแต่ก็พยายามดังที่เดือนบันทึกว่า “อยากท้อเพราะยาก แต่ก็ทนเรียนเพราะสนุกไปอีกแบบหนึ่ง”

กรณีศึกษาที่ 2 เด็กหญิงอ้อย

อ้อย เป็นคนบ้านแม่แดง อายุ 15 ปี มาเรียนที่โรงเรียนผาตั้งได้ 3 ปีแล้ว ขณะนี้เรียนอยู่ชั้น ม.2 พ่อแม่มีอาชีพทำไร่ทำนา มีพี่น้อง 4 คน พี่สาวคนโต แต่งงานมีลูก 2 คนแล้ว สามมีเลี้ยงช้าง มีบ้านอยู่ที่เชียงใหม่ ขณะนี้ไปๆมาๆ เนื่องจากแม่ของอ้อย เป็นอัมพฤกษ์ ไม่สามารถเดินได้ มา 10 เดือนแล้ว ส่วนพี่สาวอีกคนหนึ่งเรียนที่วิทยาลัยพลศึกษา พี่ชายเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 อยู่ที่จังหวัด กลางวันจึงไม่มีใครอยู่บ้านกับแม่ หน้าที่ของอ้อยทุกวัน คือ ใน

ตอนเช้า ตื่นมาหนึ่งชั่วโมง ภูบ้าน ช่วยดูแลหลาน 2 คน คนโต 6 ขวบ คนเล็กประมาณ 2-3 ขวบ ป้อนข้าว ให้นม เพราะช่วยเลี้ยงมาตั้งแต่หลานอายุ 3 ขวบ หลานทั้ง 2 คนจึงติดนมมาก หลังจากนั้นจึงเตรียมตัวมาโรงเรียน พอตอนเย็น กลับบ้านไปล้างจานและหาคำกับข้าวให้แม่ กินข้าว และป้อนข้าวให้หลาน แล้วก็ซักผ้าของแม่ และตัวเอง ตั้งแต่แม่ไม่สบาย ในวันหยุดก็ไปไร่ กับ พ่อและพี่สาว บางครั้งก็เอาหลานคนโตไปด้วย แต่หลานคนเล็กฝากไว้กับเพื่อนบ้าน

ทุกวัน อ้อย จะมาถึงโรงเรียน ประมาณ 7.50 - 8.05 นาที อ้อยมีเพื่อนสนิท จากแม่แดง คือ จิว นั่งคู่กันในห้องเรียนไม่เคยเปลี่ยน เมื่อมาถึงโรงเรียนแล้วก็จะรวมกลุ่มกับ เตือน ทิพย์ ธิดา จิว คุยเล่นกันหน้าโรงเรียน พอถึงเวลาทำความสะอาดก็ แยกย้ายไปทำตามสี ของตน อ้อยเป็นรองประธานสี จึงมีหน้าที่รายงานการทำงานและการตรวจสอบทุกเช้า ส่วนมาก มักจะรายงาน ว่า “ดิฉันตัวแทนสี... รับผิดชอบทำความสะอาดที่... และมีหน้าที่ตรวจบริเวณของ สี... เห็นว่าสะอาดดีค่ะ” มีบางครั้งที่มีการรายงาน ว่า ยังไม่สะอาด

ในด้านความริเริ่มในการทำกิจกรรมรับใช้สังคม อ้อยเป็นตัวจักรสำคัญที่ทำให้ โครงการสำเร็จ อ้อยไม่ใช่คนพูดเก่ง แต่รู้จักพูด และเพื่อนทุกคนจะรับฟัง เช่น ในการประชุม ครั้งแรก อ้อยและก้อย บอกกับเพื่อนว่า ผู้วิจัยถามว่าโครงการเริ่มดำเนินการแล้วหรือยัง ทุกคน บอกว่าตกลงกันแล้ว แต่ยังไม่มียรายละเอียด “ดังนั้นให้มาแบ่งหน้าที่กันนะ จะได้เริ่มทำ” แล้ว อ้อยก็เป็นคนช่วยบันทึก และบางทีก็บอกว่า ให้ใครทำอะไร เช่น ยุทธ เพชร ดิเรก ไม่ชอบเก็บ ขยะ พอเพื่อนบอกให้ช่วยเก็บก็โอวยวาย อ้อยก็บอกว่า “เปลี่ยนเป็นเผาขยะก็แล้วกัน” ทุกคนก็ ยอมตกลงตามนั้น หรือ พล ปกติไม่ช่วยทำงานในห้องเรียน ส่วนมากจะเอาแต่เล่นและไม่ สนใจเรียน ในการแบ่งหน้าที่ พล ได้รับหน้าที่ให้เป็นคนไปตัดไม้ไผ่ในป่าหลังโรงเรียน ซึ่งตรง กับความสามารถจึงไม่มีปัญหาอะไร พอถึงเวลาปฏิบัติงานจริง อ้อยจะเป็นคนเก็บรายละเอียด ต่างๆ ตั้งแต่ตกลงว่า “วันนี้ไปตัดไม้กัน นะ” ทุกคนขึ้นไปกันหมด พลทำหน้าที่ตัด อ้อยและทิพย์ คอยบอกว่าเอาต้นขนาดไหน พอได้ไม้แล้ว ก็ช่วยกันแบกลงมาจากเขา พอถึงเวลาผ่าไม้ อ้อย เป็นคนคอยรวบรวมให้เป็นกองๆ ที่ใช้ได้ อันที่ใช้อย่างไรก็ได้ก็รวมเอาไปทิ้ง โดยที่ไม่มีใครบอก

ในด้านความร่วมมือและความรับผิดชอบในการทำกิจกรรมรับใช้สังคม อ้อยเข้า ประชุมทุกครั้ง และเป็นผู้นำที่การประชุม บางครั้งก็คอยไกล่เกลี่ย เวลาเกิดปัญหา เช่น ครั้ง หนึ่ง เดือนโมโห แล้วก็บ่นที่เพื่อนบางคนไม่รับผิดชอบ เพื่อนก็เถียง อ้อยก็บอกว่า “เถียงกันแล้ว งานเสร็จหรือ เดือน ใจเย็นๆนะ” ในช่วงสุดท้ายของการทำโครงการซึ่งเป็นการสรุปผล โดยผู้ วิจัยให้นำโครงการมาสรุปรวบรวม และนำเสนอเป็นการจัดนิทรรศการ อ้อยเป็นผู้ที่มาทำงาน ทุกครั้ง ทำงานตลอด ไม่หนีไปไหน ช่วยเขียน และตกแต่งบอร์ดให้สวยงาม ในขณะที่นักเรียน ชาย มาช่วยบ้าง 3-4 คน คนอื่น เช่น ยุทธ เพชร ดิเรก มาเหมือนกัน แต่มาคอยพูดคุยแหย่เล่น

ในด้านปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นในกิจกรรมรับใช้สังคม อ้อยมีทัศนคติที่ดีต่อเพื่อน นักเรียน และอาจารย์ ดังที่อ้อยบันทึกว่า “ประทับใจ เพื่อนๆช่วยกันทำเป็นอย่างดี และได้ถึง ขยะตามที่ต้องการและพวกเราดีใจมากที่ได้ถึงขยะอันแรกที่เราสำเร็จด้วยการกระทำของเรา”

“การทำโครงการนี้รู้สึกว่าจะยากมากสำหรับพวกเรา และทำให้เรารู้ว่าการทำงานมาก ๆ ต้องการความช่วยเหลือจากคนรอบข้างมากและที่สำคัญคือความสามัคคีที่พวกเราจะมีให้กันในกลุ่ม และงานก็จะเสร็จตามเวลาที่เรากำหนด” สำหรับผลของการนำเสนอ อ้อยบันทึกว่า “ดีใจมากที่ทำโครงการนี้ สำเร็จลงได้ด้วยดี และสวยงามพอสมควร” และจากการสัมภาษณ์ อ้อยบอกว่า “โครงการนี้เป็นโครงการแรกที่พวกเราทำ ก็ไม่ค่อยประสบความสำเร็จเท่าไร แต่ก็พอไปได้” หรือ “ข้อคิดที่ได้คือ การทำงานจะสำเร็จลงด้วยดี เราต้องมีความสามัคคีกันและยอมรับในความคิดของผู้อื่นด้วย”

ในความมุ่งมั่นที่จะรับใช้สังคม อ้อยบอกว่า “อยากเป็นครูหรือตำรวจ เป็นครูก็จะได้ช่วยเด็ก ๆ ที่ไม่รู้หนังสือ” สำหรับเรื่องการสมัครเป็นประธานนักเรียน อ้อยบอกว่า “เพื่อน ๆ อยากให้สมัครเหมือนกัน” อ้อยเข้าใจดีถึงปัญหาของโรงเรียนและหมู่บ้าน

ในด้านทักษะการแก้ปัญหา อ้อยเป็นผู้ที่มีความคิดดี ใช้คำพูดนิ่มนวล เวลาเสนอความคิดเห็นอะไร เพื่อนมักจะเห็นด้วย มีลักษณะของการเป็นผู้นำ รับผิดชอบต่างๆ รักษาหัวใจของเพื่อน แต่ในสิ่งที่ไม่ถูกต้องที่ตนเองแก้ไขไม่ได้ ก็จะพยายามหลีกเลี่ยง เช่น เรื่องยาเสพติด อ้อยรู้ว่าใครทำ อ้อยกล้าระบุชื่อของผู้นายาไปขายได้อย่างชัดเจน ในเวลาที่คุยกับผู้วิจัยเป็นส่วนตัว แต่จะระวังตัวไม่ค่อยเข้ากลุ่มกับเพื่อนคนที่มีปัญหานี้

ในการแก้ปัญหาอื่นๆ อ้อยมักใช้วิธีคิดแล้วทดลองทำดู ถ้าไม่ได้ก็ลองทำใหม่ จนกว่าจะสำเร็จ เช่น การตั้งเต็นท์ที่พักรแรม หรือในการฝึกข้ามเดินเชือกเส้นเดียวข้ามน้ำที่สะพาน อ้อยเป็นหัวหน้าหมู่ ก่อนที่จะเดินข้ามก็พูดคุยกับเพื่อนในกลุ่มก่อนว่า ตัวเองจะเดินเป็นคนแรก แล้วให้เพื่อนที่สูงพอๆกันเดินเป็นคนที่สอง แล้วจึงให้เพื่อนที่ตัวเล็กกว่าเดินตาม สลับกันกับเพื่อนที่สูงกว่านิดหน่อย พอไปถึงอีกฟากหนึ่งก็ช่วยยึดเชือกไว้ไม่ให้แกว่งมาก ผลก็คือไม่มีใครตกน้ำ แต่เปียกกันทุกคน นอกจากนั้น เมื่อเกิดปัญหาขึ้นในกลุ่ม เวลาที่ทำงานไปแล้ว อ้อยจะช่วยไกล่เกลี่ยประนีประนอม เพื่อให้งานสำเร็จไปได้ด้วยดี

ในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ในห้องเรียน อ้อยจะนั่งคู่กับจิวเสมอ ปรึกษางานด้วยกัน บางครั้งมีพจนานุกรมภาษาอังกฤษ ก็เอาขึ้นมาหาคำศัพท์ อ้อยตั้งใจเรียนตั้งแต่ชั่วโมงแรก แต่เนื่องจากพื้นฐานอ่อน จึงต้องใช้เวลาในการทำความเข้าใจมากเหมือนกับเพื่อนคนอื่น ๆ การทำงานและร่วมกิจกรรมในห้องเรียน อ้อยมักจะทำงานเสร็จและส่งงาน มีบางครั้งที่จะส่งงานช้ากว่ากำหนดบ้าง คณะแผนผลสัมฤทธิ์ที่วัดหลังจากการทดลองสอน อ้อยได้คะแนน 50 เปอร์เซนต์ เนื่องจากพื้นฐานความรู้มีน้อย อ้อยบันทึกว่า “ได้จดหมายเสร็จตามที่ต้องการ แต่การเขียนเรื่องวันต่างๆ ไม่ค่อยจะเสร็จเท่าไร แต่พอใช้ได้” และเกี่ยวกับการเรียนรู้ “การเรียนภาษาอังกฤษดีขึ้น การทำงานเป็นกลุ่ม มีความสามัคคีในกลุ่ม ได้เรียนรู้การเปลี่ยนกริยา 3 ช่อง การเขียนจดหมาย และการอ่านภาษาอังกฤษ อ่านและทำความเข้าใจซีทที่อาจารย์แจกให้ และหาคำศัพท์ใหม่ๆ ที่คล้ายคลึงกับคำศัพท์เก่าๆ” บางครั้งก็ท้อใจ อ้อยบันทึกว่า “ไม่ค่อยเข้าใจ

และแปลไม่ออก เข้าใจยาก" หรือ "การทำงานจะยากมากสำหรับพวกเรา และเข้าใจยากเพราะพวกเราไม่มีความรู้มากเท่าไรสำหรับภาษาอังกฤษ"

บางครั้งเมื่อทำงานสำเร็จ อ้อยบันทึกว่า "รู้สึกว่าการเรียนภาษาอังกฤษทำให้เราจำได้ และง่ายสำหรับการท่องจำ และการแต่งประโยคต่างๆที่ง่าย ๆ แต่เราอาจจะดูว่ายาก แต่ถ้าเราลองทำดูเราก็ทำได้ ... เพื่อนเราไม่รู้ภาษาอังกฤษซักตัวแต่อาจารย์...ก็ช่วยได้" หรือ " ... จะสนุกกว่าวิชาอื่นๆ และมีความรู้ความเข้าใจเป็นอย่างดี" หรือ "ได้เรียนรู้ถึงสิ่งต่างๆที่เรายังไม่รู้หรือไม่เข้าใจ ได้รับคำศัพท์ใหม่ๆ และได้แสดงความคิดเห็นให้เพื่อนๆ ได้ฝึกเขียนจดหมาย และตกแต่งกระดาษจดหมายด้วย" เพื่อนกล่าวถึงอ้อยว่า "อ้อย รับผิดชอบดีมาก วันไหนหนู (เดือน) สีมเอาขยะไปทิ้ง เพื่อนจะเรียกทันที"

กรณีศึกษาที่ 3 เด็กหญิงก้อย

ก้อย อายุ 14 ปี มีพี่น้อง 4 คน พี่ทุกคนทำงานแล้วอยู่ที่ลำพูนและเชียงใหม่ เกิดที่บ้านแม่เย็น ห่างจากบ้านผาตั้งไปทางวังเหนือ ประมาณ 15 กิโลเมตร เพิ่งย้ายมาอยู่ที่ผาตั้งได้ประมาณ 2 ปี หลังจากเรียนจบชั้นประถมปีที่ 6 แล้ว ขณะนี้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 สภาพครอบครัว พ่อเป็นคนผาตั้ง แม่เป็นคนบ้านแม่เย็น พ่อกับแม่แยกทางกัน ขณะนี้ไม่ทราบว่าพ่ออยู่ที่ไหน ส่วนมากจะติดต่อกันระหว่างพี่น้อง แม่แต่งงานใหม่ ญาติทางแม่เห็นว่า ที่บ้านผาตั้งมีโรงเรียนมัธยม จึงให้มาอยู่กับอาผู้หญิง เพื่อจะได้เรียนหนังสือ เมื่อก้อยมาอยู่ที่บ้านของอา จึงเรียกอาว่าแม่ ครอบครัวของอา มีกัน 3 คน พ่อแม่ลูก อายุประมาณ 6 ขวบเรียนชั้นประถมปีที่ 1 ครอบครัวของอาทำไร่ทำนา สภาพบ้านเป็นบ้านชั้นครึ่งได้ทุนสูง อาให้ก้อยพักอยู่ในห้องเดียวของบ้าน ส่วนครอบครัวของอา อยู่ตรงชั้นลอยกันไว้เป็นสัดส่วน ส่วนที่เป็นครัว และที่สาธารณะพัดประโยชน์ สะอาดเรียบร้อย

ก้อยอยู่บ้านมีหน้าที่ประจำวันดังนี้ ตอนเช้าตื่นนอนแล้วนั่งข้าว ล้างชาม กวาดบ้านถูบ้าน และช่วยดูแลหลาน กินข้าวเช้า แล้วจึงไปโรงเรียน บ้านของก้อยห่างจากโรงเรียนประมาณ 400 เมตร ตอนเย็นกลับจากโรงเรียนแล้ว จะมากวาดบ้าน ถูบ้าน ส่วนเสื้อผ้าก็จะซักในเช้าวันหยุด หรือบางครั้งก็ตอนเย็นๆ หลังจากอาบน้ำแล้ว สำหรับการไปทำไร่ทำนา ไม่เคยไปช่วย นอกจากไปเที่ยวบ้างบางครั้ง เพราะอาให้อยู่บ้านช่วยดูแลหลาน

เมื่อก้อยมาถึงโรงเรียน ก็จะรวมกลุ่มกับเพื่อนๆ อ้อย เดือน จีว ธิดา อยู่ที่หน้าโรงเรียน พอถึงเวลาทำความสะอาด ก็แยกย้ายกันไปแต่ไม่ค่อยกระตือรือร้นเท่าไรนัก ในคาบแรก ก้อยดูเหมือนไม่สนใจเรียน เอาหนังสือเพลงมาซ่อนไว้ใต้โต๊ะ แต่พอเริ่มทำกิจกรรมการเรียนการสอน แล้วทุกคนต้องทำงานตามใบงาน ก้อยก็เริ่มสนใจทำงาน และหลังจากนั้น ก้อยตั้งใจเรียนตลอด แต่มีบางครั้งที่จะเหม่อลอยบ้าง เป็นต้นในช่วงปลายของการทดลองสอน เพราะก้อยทำงานในบทเรียนไม่ได้ ในการส่งงาน ส่วนมากก้อยส่งงาน แต่บางครั้งก็ต้องติดตามจึงจะส่ง บางครั้งทำงานยังไม่เสร็จ แล้วก็ไม่ได้ทำต่อ ก็เลยไม่ส่งงาน

ในการริเริ่มในการทำกิจกรรมรับใช้สังคม ในเวลาประชุม ก้อยจะแสดงความคิดเห็น เช่น เสนอให้ทำถังขยะเพิ่ม เพราะถังขยะในโรงเรียนมีน้อย บางครั้งก็เสนอขั้นตอนในการทำงาน ว่าน่าจะทำถังขยะไปพร้อมๆกับการประชาสัมพันธ์โครงการ เพื่อนก็เห็นด้วย ในด้านการทำโครงการรับใช้สังคม ก้อยดูเหมือนอยู่เบื้องหลังการทำงาน ไม่แสดงตัวเป็นผู้นำ ส่วนมากจะตามไปกับเดือน และอ้อย ไม่ชอบแสดงตัวต่อหน้าที่ประชุม เช่น จะหลีกเลี่ยงการพูดหน้าเสาธง จะให้คนอื่นพูดแทน จากการสัมภาษณ์ผู้วิจัยถามว่า จะสมัครเป็นประธานนักเรียนไหม ก้อยบอกว่า “ไม่เอา ไม่ชอบ แต่ถ้าเป็นกรรมการช่วยทำงานก็จะทำ”

ในด้านความร่วมมือและความรับผิดชอบในการทำกิจกรรมรับใช้สังคม ก้อยเป็นคนหนึ่งที่ให้ความร่วมมือโดยการมาร่วมประชุมทุกครั้ง ร่วมทำกิจกรรมต่างๆตามที่ตกลงไว้ เขียนบันทึกส่งสมา์เสมอ และช่วยนำเสนอผลงานต่อชุมชน ก้อยบันทึกว่า “(เรา)...ปฏิบัติงานร่วมกัน โดยการแบ่งงานกันทำถังขยะ เก็บขยะรอบโรงเรียน ไปตัดไม้ไผ่ในป่า มาทำถังขยะร่วมกัน ได้ไม้มาทำถังขยะ ได้ถังขยะ 3 ใบ สนุกและภูมิใจในผลงาน ดีใจมากที่ทำงานสำเร็จ ได้ถังขยะตามที่ต้องการ” จากการสัมภาษณ์ ก้อยบอกว่า “(การทำโครงการ) ...มีประโยชน์สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ช่วยในเรื่องการทำความสะอาดที่บ้าน เวลาเรียนที่โรงเรียนก็ทำได้”

ในช่วงสุดท้ายของการสรุปผลงาน ก้อยท้อใจเพราะการเขียนโครงการเป็นภาษาอังกฤษ ยาก ก้อยหายหน้าไปวันหนึ่ง ไม่มาช่วย แต่พอเหลือเวลาอีก 2-3 วัน ก้อยก็กลับมาช่วยงานเหมือนเดิม รับผิดชอบช่วยทำงานกับเพื่อนจนสำเร็จ ก้อยบันทึกว่า “เพื่อนมีความสามัคคีกันมาก ดีใจมากที่เพื่อนมีความรับผิดชอบในงานที่แบ่งให้ ...ถ้าเราช่วยกัน งานก็สำเร็จ เพื่อนๆของฉันมีความสามัคคี มีความรับผิดชอบในหมู่คณะมากขึ้น...ดีใจมากที่งานสำเร็จไปด้วยดี ภูมิใจและประทับใจในงานของตนเองที่ทำขึ้นมา ได้เรียนรู้ภาษาอังกฤษมากมาย”

ในด้านความกระตือรือร้นและมุ่งมั่นที่จะรับใช้สังคม ก้อยทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยความเต็มใจ มีความตั้งใจที่จะช่วยเหลือชุมชนในอนาคต เช่น “...แต่ถ้าเป็นกรรมการช่วยทำงานก็จะทำ”

ในด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นในการทำกิจกรรมรับใช้สังคม ก้อยมีทัศนคติที่ดีต่อเพื่อน นักเรียนและอาจารย์ ดังที่บันทึกไว้ว่า “จากการทำงานต่างๆในห้องเรียนร่วมกับเพื่อนๆ รู้สึกดีใจมากที่เพื่อนมีความร่วมมือกันดีมาก จากเมื่อก่อนเพื่อนๆทุกคนไม่ค่อยมีความร่วมมือกันเลย... แต่เมื่อมีการทำงานร่วมกัน เพื่อนๆต่างพากันมีความสามัคคีขึ้นมา” หรือ “...ทำให้เรามีความเข้าใจมากขึ้นในวิชาภาษาอังกฤษ ...ทำให้มีข้อคิดดีๆ เช่น การทำโครงการนี้ก็แสดงให้เห็นว่าหากทุกคนร่วมมือร่วมใจกันงานก็จะลุล่วงได้”

ในด้านทักษะการแก้ปัญหา ก้อยไม่ใช่เป็นคนเริ่มต้นในการแก้ปัญหา มักจะเป็นคนที่สามหรือที่สี่ในการแสดงความคิดเห็น คนแรกมักเป็นเดือน หรือพัน ถ้ายังไม่มีใครแสดงความคิดเห็นอ้อยก็จะเป็นคนต่อไป ส่วนก้อยก็จะนั่งฟังก่อนเมื่อยังไม่ได้ข้อสรุปก็จะให้ความเห็น

บ้าง ดังที่ ก้อยให้สัมภาษณ์ว่า “ (วิธีแก้ปัญหา) ...ค่อยๆคุยกัน ประชุมกันเท่าที่ทำได้ เวลาประชุมคนคุยกันก็ให้คุยไป ... บางทีเขา(พวกผู้ชาย)จะไม่ค่อยฟัง ทำเสียงดัง พวกหนูก็ไล่ออกไป ตอนหลังพวกเขาก็เข้ามาใหม่”

ในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก้อยมีพื้นฐานความรู้ภาษาอังกฤษมากกว่าคนอื่น ๆ นิดหน่อย เพราะเรียนจบมาจากที่อื่น แม้ก้อยเองยังบันทึกว่า “ได้รู้สิ่งใหม่เกี่ยวกับภาษาอังกฤษมากมาย...สิ่งที่ขาดหายไปบางอย่างเกี่ยวกับภาษาอังกฤษ ก็กลับมาอีกครั้งหนึ่ง ได้เรียนรู้คำศัพท์ ทำความเข้าใจกับการอ่านในซีที ได้เรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษใหม่ๆ หลายคำ” ในสัปดาห์แรกก้อยไม่สนใจเรียนเท่าใดนัก แต่เมื่อได้ร่วมกิจกรรมและรู้สึกสนุก และภูมิใจกับผลงานของตนเอง ก้อยก็ตั้งใจเรียน บันทึกว่า “ชอบใจมากกับงานที่ตนเองได้ทำ มีทั้งสาระและความสนุกไปในตัว การอ่านภาษาอังกฤษ สนุกเพราะได้แสดงออก ได้พูดแสดงความคิดเห็น และเพื่อนกล้าแสดงออก ช่วยกันท่องศัพท์มากขึ้น” ก้อยเองก็รู้ว่าบางครั้งไม่ได้สนใจนัก เช่น บันทึกว่า “สิ่งที่อยากแก้ไขในตนเองคือ การท่องศัพท์ และการอ่านศัพท์ภาษาอังกฤษและการแปลโดยไม่ต้องดูศัพท์ภาษาอังกฤษ อ่านให้คล่อง ท่องศัพท์ให้ได้ ตั้งใจฟังที่อาจารย์พูด” ผลจากคะแนนผลสัมฤทธิ์ที่วัดหลังจากการทดลองสอนแล้ว ก้อยได้คะแนน 60 เปอร์เซนต์ เป็นอันดับที่ 1 ของห้องเรียน

กรณีศึกษาที่ 4 เด็กชายสม

สม อายุ 14 ปี สมอยู่บ้านพ่อแม่และน้องชาย อีก 1 คนเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 พี่น้องคนอื่น ๆ อยู่ที่อื่น ขณะนี้ สม อยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 สมเกิดที่บ้านผาดั้ง พ่อเป็นคนสารภี อพยพมาอยู่ผาดั้งได้ประมาณ 20-25 ปี เป็นรุ่นหลังๆ พ่ออายุ 56 ปี แม่เป็นคนผาดั้ง อายุ 36 ปี เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มาอยู่บ้านผาดั้งไม่นานนักจึงมีที่ทำกินน้อย ละแวกบ้านที่อยู่ด้วยกัน 5-6 หลัง ปู่ย่าพ่อแม่และป้า มีบ้าน 2 หลังที่สร้างด้วยไม้จริง นอกนั้นเป็นบ้านขัดแตะไม้ไผ่ อาชีพของพ่อแม่คือทำไร่ทำนา และรับจ้าง มีที่ประมาณ 3-4 ไร่ ส่วนมากปลูกข้าว ข้าวโพด ดังนั้น รายได้จึงเป็นรายปี ในเวลาที่ว่างจากงานไร่ นา ก็จะออกรับจ้างทั่วไป แล้วแต่จะมีคนมาจ้างแรงงาน เช่น รับจ้างเกี่ยวข้าว บาเล่ย์

สม มีหน้าที่ประจำวันดังนี้ ในตอนเช้า เมื่อตื่นนอนแล้วก็ล้างจาน เก็บบ้านดูบ้าน พ่อ กลับจากโรงเรียนก็ล้างจาน และดูบ้าน บางครั้งเมื่อเป็นวันหยุดก็จะไปไร่ ช่วยถางหญ้าบ้าง ในตอนเช้าเมื่อสมมาถึงโรงเรียนแล้ว ก็จะเข้าร่วมกลุ่มกับ พัน อาทิตย์ อาซา แต่ส่วนมากจะเดินกับพัน แต่พอสัปดาห์ที่ 6 เริ่มมาเข้ากลุ่มกับเพื่อนผู้หญิง มาคุยกับอ้อย เพื่อนก็ล้อว่า เป็นแฟนกัน สมก็ไม่สนใจอะไร ยังเข้ามาร่วมกลุ่มเหมือนเดิม

สมเป็นหัวหน้าห้อง เพราะรับผิดชอบดี อาจารย์สั่งให้ทำอะไร ก็ทำได้สำเร็จ ไม่เหลวไหล ทำงานอย่างเดียวไม่พูดมาก สมเรียนรู้งานช่างได้ดีมาก และรับผิดชอบทำอย่างดี ทำงานประณีต เช่น เวลาผูกเหล็ก สมจะผูกแน่นและได้รูปตามที่ต้องการ เป็นคนชอบอยู่เบื้อง

หลัง แต่เมื่อได้รับหน้าที่ก็ทำโดยไม่บกพร่อง ในตอนเช้ามีหน้าที่รายงานการทำงานของสี่ ก็ทำได้อย่างดีทุกวัน

ในด้านการริเริ่มในการทำกิจกรรมรับใช้สังคม ในด้านความร่วมมือและความรับผิดชอบในการทำกิจกรรมรับใช้สังคม สมเข้าประชุมเกือบทุกครั้ง ยกเว้นสัปดาห์ที่เป็นตัวแทนไปแข่งกีฬา สมได้รับมอบหมายให้นำขยะไปทิ้ง ก็ทำหน้าที่ของตนเองทุกวัน ในการไต่ตรง สมเขียนบันทึกส่งสม่ำเสมอ และร่วมในการทำงานสรุปโครงการ ประเมินผลและนำเสนอผลงาน จนทุกอย่างสำเร็จด้วยดี

ในด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น สมมีทัศนคติที่ดีต่อทุกคน ไม่ว่าจะเป็นเพื่อนนักเรียนชั้นอื่น หรืออาจารย์ สมบันทึกว่า“...มีความตั้งใจทำงาน ช่วยกันทำงานดีทุกคน งานสำเร็จไปด้วยดี งานที่ทำอยู่นี้ เป็นงานที่ช่วยให้โรงเรียนสะอาด และช่วยให้ตัวเองมีความรับผิดชอบด้วย”

ในด้านความกระตือรือร้นและความมุ่งมั่นจะรับใช้สังคม จากการสังเกต จะเห็นได้ว่า สมเป็นผู้นำในการทำความสะอาดในพื้นที่ต่างๆ ทุกๆวันเมื่อได้ยินเสียงระฆัง บางครั้งสมกำลังคุยเล่นกับเพื่อนอยู่ ก็ชวนเพื่อนขึ้นไปที่อาคารบนเพื่อช่วยกันทำความสะอาด สมบันทึกว่า “...รู้สึกอยากให้ทุกคนในโรงเรียน ช่วยกันรักษาความสะอาด เหมือนกับที่พวกเรากำลังทำอยู่” นอกนั้น สมจะลงสมัครเป็นประธานนักเรียนในปีหน้า และอยากเป็นตำรวจ “จะได้กำจัดยาเสพติดให้หมดไป”

ในด้านทักษะการแก้ปัญหา สมมักจะนั่งฟังเสียงๆก่อนในการประชุม พอเริ่มจะมีปัญหาหรือตกลงกันไม่ได้ สมจะคอยแก้ปัญหา และหาทางออกให้ เช่น การเสนอให้ชุดหลุมเผาขยะในที่ใหม่ ติดกับบ่อน้ำ จากเดิมบริเวณหลุมทิ้งขยะอยู่ข้างห้องน้ำอาคารบน หรือ ตอนทำที่ทิ้งขยะด้วยกัน พอตัดไม้ไผ่ลงมาแล้ว สมก็เป็นคนไปขอลื้อและเครื่องมือต่างๆ จากอาจารย์ แล้วเอามาให้เพื่อน แล้วก็ช่วยกันตัดเป็นท่อนๆ ยาวประมาณ 1 เมตร พอผู้วิจัยถามว่า จะทำที่ทิ้งขยะแบบไหน สมก็ไปหาอาจารย์งานช่าง บอกว่าจะทำที่ทิ้งขยะแบบนั้นๆ อาจารย์ให้คำปรึกษาว่า ลองทำใบแรกก่อนว่าทำได้ไหม แล้วค่อยทำใบที่สอง สมกลับมาแล้วบอกเพื่อนว่าทำอย่างนั้นนะ เพื่อนทุกคนก็ฟัง ยกเว้น ยุทธ ดิเรก เพชร ไม่ฟัง ที่หันไปทำอย่างอื่นแทน และเล่นกัน เพื่อนคนอื่นก็ช่วยสมทำ แต่ พลไม่เชื่อ แยกออกมาตัดไม้ ฝาไม้ทำเอง สุดท้ายต้องตัดไม้ทิ้งไปประมาณ 10-15 เซนติเมตร วันแรกจึงทำที่ทิ้งขยะเสร็จหนึ่งใบ ในสัปดาห์ต่อมา ทำเสร็จอีกหนึ่งใบ แล้วก็นำไปวางตามจุดที่ตั้งใจไว้ แต่ยังไม่พอใช้ ที่ประชุมจึงตกลงทำเพิ่ม คราวนี้ สมเป็นคนไปตัดไม้เองกับพัน แล้วคนอื่นๆก็มาช่วยกันทำจนสำเร็จ สมบันทึกว่า “ถึงขยะที่ทำนี้ ทุกคนช่วยกันทำทุกคน สร้างถึงขยะขึ้นมา ก็เพราะว่าโรงเรียนมีถังขยะไม่เพียงพอ พวกเราจึงช่วยกันทำขึ้นมา เป็นผลงานที่ดีมาก ที่ทำให้ถังขยะในโรงเรียนมีเพิ่มมากขึ้น” สมบันทึกการแก้ปัญหาไว้ว่า “เคยทะเลาะกัน ส่วนมากก็เดินหนี พอหายโกรธแล้ว ก็กลับมาทำเหมือนเดิม ส่วนมากผู้ชายโกรธกันไม่นาน” เพื่อนบอกว่า “สม เป็นคนคอยบอกให้เพื่อนดีกัน”

ในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ในด้านการเรียนรู้ สมเรียนไม่เก่งนัก ได้ที่ 8-9 ของห้อง ดังนั้น การเรียนภาษาอังกฤษจึงเป็นเรื่องยากมากๆ สำหรับสม ในด้านความตั้งใจเอาใจใส่ต่อการเรียน สมมีความตั้งใจมาก สมบันทึกว่า “รู้สึกสับสนกังวล กับงานที่ตนเองยังทำไม่เรียบร้อย และอยากให้ตนเองเรียนเก่งกว่านี้” แต่สมมีความพากเพียรในการเรียน “ (ฉัน) ควรตั้งใจเรียน ตั้งใจท่องคำศัพท์ ทำงานทุกชนิดที่อาจารย์มอบให้ทำ” หรือ “คำศัพท์ยังไม่รู้ดี ท่องไม่ค่อยได้ ควรท่องศัพท์มากขึ้น” ในความเห็นต่อการเรียนวิชาการ สมบันทึกว่า “ได้ทำงานเป็นกลุ่มเพื่อความสำเร็จ และได้ทำกิจกรรมต่างๆ ได้รับความรู้ภาษาอังกฤษมากกว่าเดิม การฟัง การจับใจความสำคัญเพื่อตอบปัญหาในใบงานที่ทำ ทำงานเป็นกลุ่ม อ่านภาษาอังกฤษ แปลเป็นภาษาไทยด้วย” คะแนนจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สมได้คะแนนไม่ถึง 50 เปอร์เซนต์ เนื่องจากมีพื้นฐานอ่อนมากเป็นต้นในด้านภาษาอังกฤษ

กรณีศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 กำหนดว่าชุมชนที่จะทำกิจกรรมรับใช้คือชุมชนบ้านผาดัง ด้วยโครงการอาสาในชุมชนของเรา เป็นการเยี่ยมเยียนผู้อาสาในชุมชนและศึกษาประวัติและความเป็นมาของชุมชนหมู่บ้านผาดัง

กรณีศึกษาที่ 5 เด็กหญิงพิม

พิม อายุ 13 ปี เรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เป็นคนบ้านผาดัง เรียนที่ผาดัง ตั้งแต่ชั้นเด็กเล็ก จนกระทั่งปัจจุบัน พิมอยู่บ้านกับพ่อแม่และน้องสาว อายุประมาณ 5 – 6 ขวบ พ่ออายุประมาณ 45 ปี แม่อายุประมาณ 37 ปี มีพี่สาว 1 คนขณะนี้กำลังเรียนชั้น ม.5 ที่ถิ่นพณิชยการ สภาพบ้าน บ้านห่างจากโรงเรียนประมาณ 200 เมตร เป็นบ้านเก่าสร้างด้วยไม้ ใต้ถุนสูง สะอาดเรียบร้อย มียุงข้าวและห้องส้วมแยกออกไปจากบ้าน

พิมมีหน้าที่ประจำวันดังนี้ ในตอนเช้าตื่นนอนแล้วก็นั่งข้าว ล้างจาน และช่วยดูแลน้อง กินข้าวเสร็จก็ไปโรงเรียน ตอนเย็น บางครั้งก็ช่วยแม่ทำกับข้าว ล้างถ้วย ชักเสื้อผ้าของตัวเอง และน้องบ้างในบางครั้ง กินข้าวแล้วก็ดูโทรทัศน์ ถึงทุ่มครึ่ง วันหยุดอยู่บ้าน ทำการบ้าน แล้วก็ดูโทรทัศน์ หรือบางทีก็ไปเที่ยวหาเพื่อน เล่นกับเพื่อน

พิมมาถึงโรงเรียนประมาณ 7.50 น. มารวมกลุ่มกับ พร ขวัญ และทิวา นั่งคุยเล่นกัน ที่หน้าโรงเรียน พอถึงเวลาทำความสะอาด ก็ไปช่วยเพื่อนทำ หรือเดินเล่นไปตรงนั้น ตรงนี้บ้าง พอถึงเวลาเข้าแถว ก็ไปเรียนตามเวลา ในช่วงสัปดาห์แรกของการทดลองสอน พิมจะคุยเล่นในชั่วโมงเรียน เป็นต้นกับทิวา ชอบเล่นกระจก ส่องดูหน้า บีบสิว แต่พอกิจกรรมการเรียนการสอนปรับให้เป็นการเรียนเป็นกลุ่ม พิมเริ่มรับผิดชอบมากขึ้น ออกความเห็นในเรื่องต่างๆ แต่เจ้าอารมณ์ งอนเก่ง ถ้าพูดไม่ถูกหูก็จะไม่ยอมทำงาน เจียบไปพักหนึ่ง จนกว่าเพื่อนจะจ้อ หายงอนแล้วก็จะทำงานใหม่ พิมคุยเก่ง เพื่อนๆชอบอยู่ด้วย แต่การรายงานหน้าชั้นส่วน

มากจะเกี่ยงให้พรเป็นคนออกไปรายงาน แต่บางครั้งก็เป็นคนเขียนรายงานในใบงาน สลับกับพร

ในการริเริ่มการทำกิจกรรมรับใช้สังคม ผมศึกษาสภาพของชุมชนผาดั้ง ดั้งที่ผมบันทึกว่า “ ขอนไม้ในชุมชนของฉันคือ ปัญหายาเสพติด ปัญหาขยะ การตัดไม้ทำลายป่า ไม่มีคนดูแลผู้อาวุโส ปัญหาครอบครัวทะเลาะกัน” ผมเป็นคนหนึ่งที่กล่าวถึงผู้อาวุโส ซึ่งทำให้เพื่อนๆ เกิดความสนใจ แล้วจึงตั้งจุดมุ่งหมายของโครงการให้เป็นการเยี่ยมเยียนผู้อาวุโส เพื่อเรียนรู้ประวัติความเป็นมาของชุมชนผาดั้งด้วย

ในด้านความร่วมมือและความรับผิดชอบในการทำกิจกรรมรับใช้สังคม ผมเป็นผู้นำเช่น การทำแผนผังของหมู่บ้าน ผมเป็นคนทำมาส่งผู้วิจัยก่อนคนอื่นๆ ในเรื่องการส่งงาน ผมทำงานส่งตามกำหนด แต่การเขียนบันทึก บางครั้งต้องติดตามจึงจะนำมาส่ง ในการสำรวจชุมชน ผม พร ชวัญ และทิวา เป็นกลุ่มที่กระตือรือร้นมากที่สุด หลังจากให้ไปสำรวจผู้อาวุโสในชุมชน ในคาบต่อไปทั้งกลุ่มก็นำเอางานมาให้ผู้วิจัยดู แล้วถามว่าทำถูกไหม ผู้วิจัยก็ให้คำแนะนำ แล้วก็ให้เขียนรายงานมา หลังจากนั้น ผมมีโอกาไปเยี่ยมผู้อาวุโสหลายครั้ง ผมไปกับพร ชวัญ และทิวา

ในด้านความกระตือรือร้นและมุ่งมั่นในการรับใช้สังคม ผมมีความกระตือรือร้นมาก เช่นในการเตรียมสรุปผลงาน และแสดงผลงาน หลังจากที่เก็บรวบรวมข้อมูล และมีการไปเยี่ยมเยียนผู้อาวุโสแล้ว ผมเป็นคนหนึ่งที่ช่วยทำให้งานสำเร็จไปด้วยดี ผมรับทำหน้าที่ในการทำแผนที่ของหมู่บ้าน และหัวข้อ ความหวังและอนาคตของหมู่บ้านผาดั้ง พร้อมกับเพื่อนอีก 3 คน ผมจะนำผลงานไปกับกลุ่มตลอดเวลาจนกระทั่งภาพที่วาดไว้ยับหมด ผมและเพื่อน ทำเสร็จก่อนคนอื่นๆ แล้วนำงานมาปรึกษาผู้วิจัยว่า ควรทำอย่างไรต่อไป ผู้วิจัยก็ให้คำแนะนำ และหาอุปกรณ์เพิ่มเติมให้ ผมมีความรู้สึกต่อโครงการและบันทึกว่า “ประทับใจที่ผู้อาวุโสให้ความรู้กับเรา และเป็นห่วงเรา รู้สึกสงสาร เอ็นดู ผู้อาวุโสที่อยู่คนเดียว ไม่มีลูกหลานอยู่กับท่าน ถ้าเวลาว่างจะไปเยี่ยมและพูดคุยกับท่าน ถ้ามีโครงการอย่างนี้จะทำต่อไปอีก”

ในด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ผมเป็นคนคุยเก่ง พูดเพราะ เช่น พอไปถึงบ้านของอ้อยแก้ว(หญิง)ก็ถาม “กินข้าวแล้วก้อเจ้า” แล้วก็คุยเรื่องราวจิปาถะ ส่วนมากอ้อยแก้วก็จะถามว่าเป็นลูกหลานใคร แล้วผมก็จะถามเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน คุยกันพอสมควร แล้วก็ลากลับ ผมบันทึกว่า”ได้เรียนรู้เกี่ยวกับชุมชนบ้านผาดั้ง ประวัติความเป็นมา อดีตจนถึงปัจจุบัน” เมื่อเชิญวิทยากรจากชุมชนมาในห้องเรียน ผมทำหน้าที่ เสริฟน้ำ และแสดงความสนใจโดยการถามคำถามหลายครั้ง “โครงการนี้สอนการทำงานเป็นกลุ่มและสอนให้รับผิดชอบต่องานที่ทำ สิ่งที่ต้องการปรับปรุง การทำงานให้ตรงเวลา และขยันกว่านี้” ในการสัมภาษณ์หลังจากจบโครงการแล้ว ผมบอกว่า “บางครั้งก็ไปคุยกับอ้อยอีก 2-3 ครั้ง ... สงสารคนเฒ่า คนแก่ที่อยู่คนเดียว ไม่มีใครอยู่เป็นเพื่อน”

ในด้านทักษะการแก้ปัญหา พิมมีลักษณะการเป็นผู้นำ มักจะเป็นคนนำในการแก้ปัญหาต่างๆ โดยปรึกษากับพร และขวัญที่อยู่ในกลุ่มผู้หญิง แต่ถ้าเป็นนักเรียนม.1 ทั้งชั้น ก็จะปรึกษากับชัย พร วีระ และขวัญ จากการสังเกตการทำงานร่วมกันเมื่อมีการเข้าค่ายเนตรนารีประจำปี พิมเป็นหัวหน้าหมู่ หมู่นักเรียนหญิง ม.1 แบ่งออกเป็น 2 หมู่ หมู่ของพิม มีปัญหาในการสร้างเต็นท์ที่ปัก ใช้เวลา 2 ชั่วโมงก็ยังไม่เสร็จ ตอนแรกๆ พิมไม่พอใจ แต่พยายามทดลองใช้หลายวิธี แต่ก็ใช้วิธีต่างๆ เช่น พยายามปรับเสาให้ใกล้กัน เพื่อเต็นท์จะได้เล็กลง ก็ยังไม่สำเร็จ แล้วก็ให้เพื่อนไปหาผ้าเต็นท์มาเพิ่ม เพื่อนๆก็ไม่ขัดแย้งทำตามพิม โดยการทดลองทำทุกวิธี จนจะหมดเวลา ต้องทำอาหารแล้ว สุดท้ายพิมก็บอกให้เพื่อนแยกไป 3 คน เหลือ 3 คนทำเต็นท์ต่อ ส่วนคนอื่นไปอาบน้ำแล้วรีบกลับมาทำอาหาร สุดท้ายเต็นท์ก็สำเร็จทันเวลารับประทานอาหาร ในช่วงสุดท้ายการสรุปและแสดงผลงาน พิมใจเย็น และรับฟังความคิดเห็นของเพื่อน ก่อนที่จะทำการแก้ปัญหาต่างๆ พิมนำเอางานมาให้ผู้วิจัยตรวจดูเพื่อขอคำแนะนำ แล้วนำไปดำเนินการต่อไป จนสำเร็จ

ในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พิมเรียนได้ปานกลางไม่เก่งนัก การเรียนรู้เกี่ยวกับเนื้อหาวิชา พิมบันทึกว่า “ได้เรียนรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตย ว่ามีหลายข้อ แต่ละข้อเป็นสิ่งสำคัญในบ้านเมืองและแม้แต่ตัวเราเอง และสิ่งที่ต้องการแก้ไขปรับปรุง ต้องรู้จักหาเหตุผลที่ดี และกล้าแสดงออกให้มากขึ้น และไม่ตื่นเต้น” พิมก็รู้ว่าไม่ค่อยตั้งใจเรียนเท่าใดนัก พิมบันทึกว่า “อยากตั้งใจเรียนและมีความรู้มากๆ” แล้วเริ่มรู้สึกสนุกกับการเรียน “สนุก ชอบที่เพื่อนออกอ่านหน้าชั้น” พิมบันทึกว่า” (ในการเรียนวิชาสังคมศึกษา)...มีความรู้และกล้าแสดงออก กล้าถามผู้อาวุโส เกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ...มีความสนุกและผู้อาวุโสให้ความร่วมมือมากและอยากทำอีก ผู้อาวุโสตอบตามที่เรากล่าวและเล่าเรื่องสนุกๆอีกด้วย นอกนั้น ยังสงสารคนที่อยู่คนเดียว...ได้รู้จักบ้านผาตั้ง ได้รู้ว่าใครเป็นผู้ก่อตั้ง และทำไมถึงชื่อผาตั้ง อยากเขียนประวัติบ้านผาตั้ง และแผนที่หรือแผนผังของบ้านผาตั้ง” ผลจากคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา พิมได้ 70 เปอร์เซนต์ ซึ่งอยู่ในเกณฑ์พอใช้

กรณีศึกษาที่ 6 เด็กหญิงพร

พร อายุ 13 ปี เป็นคนบ้านผาตั้ง เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 อยู่บ้านกับพ่อแม่ และ น้องชาย 1 คน อายุ 6 ขวบ มีพี่สาว 1 คน เรียนอยู่ที่ถิ่นพาดิษการ ชั้น ม.5 พ่อและแม่เป็นคนผาตั้ง พ่อเป็นลูกจ้างของกรมป่าไม้ ไปปลูกลูกไม้ ทำได้ประมาณ 8-9 ปีแล้ว แม่ปลูกลูกพืชผักสวนครัว และดูแลไร่นา โดยจ้างคนช่วยทำไร่ทำนา สภาพบ้าน ห่างจากโรงเรียนประมาณ 150 เมตร เป็นบ้านเก่า สร้างด้วยไม้ ใต้ถุนสูง สะอาดเรียบร้อย อยู่ในละแวกญาติพี่น้องหลายคน บ้านจะอยู่ติดๆกัน ห้องครัวและห้องส้วมอยู่เป็นส่วนหนึ่งของบ้าน เก็บข้าวใหม่ไว้ที่บนบ้าน ส่วนข้าวเก่าอยู่ที่ยุ้งข้าว

พรมีหน้าที่ประจำวัน ดังนี้ เข้าขึ้นมาหนึ่งชั่วโมง ล้างถ้วย กินข้าว จัดกระเป๋าไปโรงเรียน เมื่อกลับจากโรงเรียนแล้ว กวาดบ้าน ล้างถ้วย เก็บถ่าน ตักน้ำใส่หม้อ ไม่เคยไปไร่เพราะเป็นคนตัวเล็ก แม่ให้อยู่เฝ้าบ้านและดูแลน้อง

พรมมาถึงโรงเรียนพร้อมกับพิม เพราะพิมจะตะโกนเรียก เวลาเดินผ่านบ้าน มาเข้ากลุ่มกันกับ พิม ขวัญและทิวา พอถึงเวลาทำความสะอาด พระรีบไปเก็บเศษกระดาษ แล้วก็ไปล้างมือมาเข้าแถว ในห้องเรียน พระจะนั่งคู่กับขวัญ คู่กันเบาๆ แต่ส่วนมากจะตั้งใจเรียนตลอด พระเรียนดี มักจะได้ที่ 2 หรือที่ 3 สลับกับขวัญ เมื่ออยู่ในกลุ่ม พระจะเป็นคนออกมารายงานหน้าชั้นเรียนอยู่เสมอ เพราะเป็นคนจดบันทึกเอง พิมจะแกล้งบอกว่าอ่านลายมือพระไม่ออก เพราะฉะนั้น พระต้องออกไปรายงานเอง มีครั้งเดียวเท่านั้นที่ พิมยอมออกไปแทน เพราะพระน้อยใจจนเกือบร้องไห้ พระรับผิดชอบในการทำงาน ส่งงานทุกครั้ง ทั้งงานกลุ่มและงานของตนเอง การเขียนบันทึก หรือไปงานต่างๆ ไม่ต้องติดตามเลย

ในการริเริ่มการทำกิจกรรมรับใช้สังคม พระศึกษาสภาพของชุมชน และรู้ว่าปัญหาของชุมชนคืออะไร ดังที่พระบันทึกว่า “ชนไหม้ของชุมชนคือ คนในชุมชนมีความรู้น้อย ปัญหายาเสพติด และคนในชุมชนมีรายได้น้อย ทำให้ปัญหายาเสพติดในชุมชนทำไม่จึงเยอะขึ้น และจะมีทางแก้ปัญหาก็ได้บ้างไหม”

ในด้านความร่วมมือและรับผิดชอบในการทำกิจกรรมการรับใช้สังคม พระอยู่กลุ่มเดียวกับ พิม ขวัญ และทิวา พระบันทึกว่า “ (ได้ไปถาม) ...ชื่อ นามสกุล อายุ และไปถามคนที่มีอายุมากๆ เช่น อัย ไหล ว่าใครเป็นคนมาตั้งบ้านคนแรก แต่ก่อนสัตว์อะไรมีเยอะ ใช้ภาชนะอะไรใส่อาหาร คนที่ตั้งบ้านแรกอยู่ที่ไหน ได้รับความรู้ตามต้องการ และยังได้รู้ประวัติ และชื่อคนที่ตั้งคนแรกและได้รู้จักชื่อสัตว์แปลกๆ ที่ไม่เคยเห็น” เมื่อเชิญวิทยากรจากชุมชนมาในห้องเรียน พระแสดงความสนใจโดยการถามคำถามเช่น ใช้อะไรเป็นภาชนะในการหุงต้ม ฯลฯ พระบอกถึงวิธีการทำงานในโครงการว่า “วิธีการทำงานโดยการแบ่งกลุ่ม ช่วยกันวางแผน แล้วนำไปปฏิบัติ และรวบรวมข้อมูล และไปเยี่ยมผู้อาวุโส ทำให้เรารู้จักผู้ใหญ่ในหมู่บ้านมากขึ้นสบายใจที่ได้พูดคุยกับท่าน เหมือนได้อยู่กับพ่อแม่ของตนเอง เพราะท่านเป็นคนในหมู่บ้าน...”

ในด้านกรมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น พรมีทัศนคติที่ดีต่อผู้อาวุโส ชวนผู้อาวุโสพูดคุยในเรื่องต่างๆ ถามคำถามเกี่ยวกับความเป็นมาของหมู่บ้าน พระบันทึกว่า “รู้สึกสนุก เพราะได้รับความรู้และได้ไปทำความคุ้นเคยกับผู้ใหญ่ และได้รู้จักผู้ใหญ่บางคนที่ไม่รู้จัก ประทับใจที่ผู้ใหญ่ให้ความร่วมมืออย่างดี ได้รับรู้ว่าแต่ก่อนธรรมชาติสวยงาม ป่าไม่มาก และสัตว์เยอะ แต่มีคนตัดไม้ทำบ้านเยอะ และจับสัตว์กินมาก จึงไม่ค่อยเห็นสัตว์ที่อยากเห็นเท่าไร” “...ประทับใจตรงที่ท่านถามทุกข์สุขของเรา แม้เราจะไม่ได้ไปเยี่ยมท่าน เป็น 2-3 วัน ก็ตาม ท่านยังเป็นห่วงเราเสมอ ได้รับข้อคิดว่า ผู้อาวุโสทุกคนเหงา เพราะบางท่านอยู่คนเดียว และท่านจะดีใจมาก ๆ ถ้าเราไปเยี่ยมท่านบ่อยๆ ประทับใจที่ผู้อาวุโสได้รักษามรดกของหมู่บ้านไว้ได้อย่างสวยงาม และ

ยังให้ลูกหลานได้เห็น และยังให้ทุกคนที่ทำโครงการนี้รู้สึกว่าได้ทำคุณประโยชน์แก่หมู่บ้านของตนเอง”

ในด้านความกระตือรือร้น และมุ่งมั่นในการรับใช้สังคม พรมีความกระตือรือร้นในการไปเยี่ยมเยียนผู้อาวุโส แม้หลังจากที่โครงการจบแล้ว ผู้วิจัยใช้เวลาตอนเย็นไปเยี่ยมพรจะไปด้วยทุกครั้ง พรบอกในเวลาสัมภาษณ์ว่า “อยากเป็นครูสอนที่บ้านผาตั้ง ถ้ามีเงินเยอะจะเอามาซื้อคอมพิวเตอร์” “ปัญหาในหมู่บ้าน มีน้ำเสีย และยาเสพติด (หนู)...ไม่ทิ้งขยะ ทำงานที่มีประโยชน์ต่อสังคม ... พ่อหนูมีอาชีพปลูกป่า”

ในด้านทักษะการแก้ปัญหา พรจะเป็นผู้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของกลุ่มคอยให้ความคิดเห็น เพราะพิม ชัย และวีระ จะมาคุยเพื่อตกลงในรายละเอียดด้วยกัน พรบันทึกว่า “สนุกเพราะได้ออกความเห็น ได้ประชุม ได้รู้จักแก้ปัญหาและปฏิบัติจริง ชอบการประชุมและแก้ปัญหาต่าง ๆ ... ต้องแก้ปัญหาให้ดีมากกว่านี้ และปฏิบัติให้จริงจังมากยิ่งขึ้นกว่าเดิม” “รู้สึกภูมิใจที่ได้ออกรายงานหน้าชั้นบ่อยๆ และเรียนรู้สิ่งที่ยังไม่รู้ ประทับใจ อาจารย์ให้คำปรึกษา และได้ประชุมเป็นกลุ่มได้ออกความเห็น และออกรายงานหน้าชั้นบ่อยๆ อยากแก้ไข การหาทางแก้ปัญหาให้ดีกว่านี้ ต้องหาเหตุผลให้กว้างๆ คิดถึงความจริงด้วย”

ในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พรเรียนรู้หลายอย่าง เช่น “มีความสุขเพราะได้ทำงานเป็นกลุ่ม และได้รายงานหน้าชั้นเพื่อให้เรากล้าแสดงออกมากขึ้น และรู้จักการแก้ปัญหา และรู้จักท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น” “ได้เรียนรู้แนวคิดต่างๆว่าเป็นอย่างไร ควรเชื่อขนาดไหน เขาได้แนวคิดมาอย่างไร และหาหลักฐานอย่างไร รู้สึกภูมิใจที่มีคนสืบหาว่าประเทศไทยแต่ก่อนอยู่ที่ไหน โดยพยายามค้นคว้าโดยไม่รู้เหน็ดเหนื่อย” “ได้เรียนรู้เกี่ยวกับอาณาจักรต่างๆ เช่น อาณาจักรละโว้ ฯลฯ ระยะเวลาของความเจริญรุ่งเรืองตั้งแต่พุทธศตวรรษใด อยากรู้ว่าใครเป็นผู้สร้างอาณาจักรต่างๆ รู้สึกดีใจที่ได้รู้อาณาจักรสมัยโบราณ ... ประทับใจการออกรายงานหน้าชั้นและการทำงานเป็นกลุ่ม ต้องมีความรับผิดชอบมากขึ้นหลายเท่า” “รู้จักการเป็นประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น และรู้จักการแก้ปัญหา รู้หัวข้อสำคัญของประชาธิปไตย ...” พรสอบได้คะแนนผลสัมฤทธิ์วิชาสังคมศึกษา ได้ 80 เปอร์เซนต์ ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ดีมาก

กรณีศึกษาที่ 7 เด็กชายชัย

ชัย อายุ 13 ปี เป็นคนบ้านผาตั้ง เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 อยู่บ้านกับพ่อแม่ เป็นลูกหล้า มีพี่ชาย 3 คน บางคนทำงานแล้ว มีคนหนึ่งเรียนหนังสือชั้นม.ปลาย อยู่ที่อื่น พ่อแม่อายุ ประมาณ 50 ปี มีอาชีพทำไร่นา ที่นาประมาณ 1 ไร่ ไร่ปลูกข้าว ที่ไร่อีกกว้างเหมือนกัน ตอนนี้นำปลูกรุ่นโตอยู่ สภาพบ้าน อยู่ห่างจากโรงเรียน ประมาณ 50 เมตร เป็นบ้านใหญ่หลังเดี่ยวใต้ถุนสูง มียุ้งข้าว ยุ้งข้าวโพด ครั้ว และห้องน้ำแยกต่างหากจากบ้าน สะอาดเรียบร้อย มีพื้นเรียงไว้ใช้อย่างเป็นระเบียบ

ชัยมีหน้าที่ประจำวันนี้ ดิ้นขึ้นมาก็ล้างถ้วยชาม แม่ทำกับข้าว กินข้าวแล้วก็ไปโรงเรียน ตอนเย็น ล้างจาน ผ่าฟันไว้ใช้เพราะที่ครัว ยังใช้เตาฟืนอยู่ เช็ดบ้าน ทำการบ้าน ส่วนมากก็จะเฝ้าบ้าน รอพ่อแม่กลับมาจากไร่ เพราะบางทีเวลามีนงานในไร่ พ่อแม่ก็กลับบ้านช้า 5 โมงกว่า หรือเกือบ 6 โมง

ชัยมาถึงโรงเรียนประมาณ 7.50 น.หรือแล้วแต่เพื่อนที่มาจากบ้านพานบอก หรือบ้านใหม่มาถึง แล้วก็มาเล่นตะกร้อกัน จนกระทั่งถึงเวลาทำความสะอาด พอถึงเวลาชัยมักจะไปทำหน้าที่ที่ได้ยินเสียงระฆัง แต่เพื่อนก็ยังเล่นอยู่บ้าง แล้วชัยก็จะเป็นคนเตือนเพื่อน บอกว่า “เดี๋ยวอาจารย์ก็ตำหрок”

ชัยเป็นคนตัวเล็กที่สุดในห้องเรียน แต่เป็นหัวหน้าชั้น ชัยสอบได้ที่ 1 เสมอ และชัยจะเป็นคนแรกที่ยื่นออกมาทำกิจกรรม เช่น ในเวลาเรียน ผู้วิจัยบอกว่า ให้ออกมารายงาน ตามความสมัครใจ กลุ่มใดก่อนก็ได้ ทุกครั้งชัยจะเป็นผู้ออกมารายงานก่อนคนอื่น ๆ แม้บางครั้ง ชัยโกรธที่เพื่อนไม่ยอมออกมารายงาน แต่ในที่สุด ชัย ก็จะทำ หรือ ถ้าอาจารย์สั่งให้ทำอะไร ก็ จะรับปากก่อน แล้วนำไปตกลงกับพร พิม และวีระ ซึ่งมักจะมึบบทบาทในการเป็นผู้นำของห้อง อยู่เสมอ ในการส่งงาน ชัย รับผิดชอบส่งงานทุกครั้ง ทั้งงานกลุ่ม และงานของตนเอง การเขียน บันทึก และใบงานต่างๆ

ในการริเริ่มในการทำกิจกรรมรับใช้สังคม ชัยศึกษาสภาพของชุมชนผาตั้ง ชัยรู้ว่า ปัญหาในชุมชนของตน บันทึกว่า “ขอนไม้ในชุมชนฉันคือ ปัญหายาเสพติด” ในการเรียนรู้อัยบันทึกว่า “อยากรู้ประวัติของชุมชน วัฒนธรรมของชุมชน รู้สึกดีใจที่ได้เรียนรู้เกี่ยวกับชุมชน ของตน เข้าใจชุมชนตนเองเพิ่มขึ้น”

ในด้านความร่วมมือและรับผิดชอบในการทำโครงการรับใช้สังคม ชัยให้ความร่วมมืออย่างดี อยู่กลุ่มเดียวกับวีระ และเป็นคนชวนเพื่อนไปเยี่ยมผู้อาวุโส ชัยบันทึกว่า “แบ่งกลุ่มกันไปสอบถามผู้อาวุโสในหมู่บ้านผาตั้งเกี่ยวกับการก่อตั้งถิ่นฐานของหมู่บ้านผาตั้งและการเปลี่ยนแปลง ได้รู้เกี่ยวกับการก่อตั้งผาตั้งมากขึ้นกว่าเดิม ดีใจที่ได้เรียนรู้เกี่ยวกับชุมชนของตนเอง ประทับใจที่คนสมัยก่อนได้ก่อตั้งหมู่บ้านขึ้น และตอนนี้ก็กลายเป็นที่อยู่ของพวกเรา เราต้องรักษาไว้ ได้รู้เกี่ยวกับอดีตกับปัจจุบันแตกต่างกันอย่างไร”

ในด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ชัยมีทัศนคติที่ดีต่อผู้อาวุโส ใช้คำพูดไพเราะ น่าฟัง เวลาไปเยี่ยม จะเป็นคนที่ชวนผู้อาวุโสพูดคุยในเรื่องต่างๆ ชัยบันทึกว่า “ความรู้สึกเมื่อได้ไปเยี่ยมผู้อาวุโส ดีใจที่ได้ไปเยี่ยมได้ไปใกล้ชิดท่าน และภูมิใจที่ผู้อาวุโสให้ความร่วมมือและเล่าเรื่องเกี่ยวกับหมู่บ้านนี้จากอดีตถึงปัจจุบัน ...อยากเป็นคนกล้ามากขึ้นเป็นต้นในการถามผู้อาวุโสมากขึ้นและกล้าออกไปรายงานหน้าชั้นมากกว่านี้” เมื่อเชิญวิทยากรจากชุมชนมาในห้องเรียน ชัยแสดงความสนใจโดยการถามคำถาม เช่น มีปิ่นกี่กระบอก ก่อไฟอย่างไร มีสัตว์ป่าอะไรชุกชุมบ้าง ฯลฯ

ในช่วงเวลาสรุปผล และนำเสนอผลงาน ชัยทำงานอย่างเข้มข้น และติดตามถามเพื่อนกลุ่มอื่นๆว่า ทำเสร็จหรือยัง ส่วนในกลุ่มของตนเอง ก็ทำได้สวยงาม นอกจากนั้น ชัยบันทึกรายงานเกี่ยวกับโครงการว่า “ไปเยี่ยมเยียนผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน แล้วก็ถามเกี่ยวกับอดีตความเป็นมาของหมู่บ้าน แล้วก็จัดนิทรรศการเกี่ยวกับหมู่บ้านผาตั้งระหว่างอดีตกับปัจจุบัน ได้รู้อะไรหลายอย่างที่ไม่เคยรู้เกี่ยวกับบ้านผาตั้ง เช่นประวัติความเป็นมาของบ้านผาตั้งเป็นต้น ...รู้สึกลึกซึ้งใจที่เวลาได้ไปคุยกับผู้เฒ่าผู้แก่ ท่านได้เล่าประวัติบ้านผาตั้งให้ฟัง ประทับใจที่ท่านให้ความร่วมมืออย่างดี มีข้อคิดว่า กว่าจะตั้งหมู่บ้านได้กว้างใหญ่แบบนี้ มีถนนหนทางกว้างแบบนี้ มีไฟฟ้าใช้ ต้องอาศัยผู้นำที่ดี เหมือนหมู่บ้าน...เพราะมีผู้นำที่ดี หมู่บ้านก็พัฒนาเป็นหมู่บ้านใหญ่ และมีเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ”

ในด้านความกระตือรือร้น และความมุ่งมั่นในการรับใช้สังคม ชัยบอกกับผู้วิจัยในเวลาสัมภาษณ์ว่า “อยากเป็นครู ..ถ้ามาสอน(ที่ผาตั้ง)ได้ก็จะสอน” “อยากพัฒนาหมู่บ้านตัวเองให้มากขึ้น” “ถ้ามีเวลา ก็จะไปเยี่ยมคนเฒ่าคนแก่อีก”

ในด้านทักษะการแก้ปัญหา ชัยใช้วิธีปรึกษากับเพื่อนก่อนแล้วค่อยตัดสินใจ เช่นเวลามีปัญหาในการทำโครงการตอนแรก ชัยก็ปรึกษากับพิม พร วีระ และขวัญ และก็ตัดสินใจและบอกกับเพื่อนคนอื่นๆให้ทำตามที่ตกลงกัน ชัยบันทึกว่า “ดีใจที่ได้แก้ไขปัญหาโดยใช้หลักประชาธิปไตย ได้ใช้การออกเสียงแบบประชาธิปไตยในคาบเรียนเพื่อแก้ไขปัญหานี้” นอกจากนั้น ในสถานการณ์อื่นๆ ชัยจะแก้ปัญหา อาศัยการสังเกตแล้วลองทำเอง

ในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ชัยมีความตั้งใจในการเรียนตั้งแต่เริ่มเรียน ร่วมในกิจกรรมต่างๆอย่างกระตือรือร้น ในการเรียนวิชาการ ชัยบันทึกว่า “เรียนรู้ว่าชนชาติไทยมีถิ่นฐานก่อตั้งหลายแห่ง แต่ยังไม่แน่ชัด จึงมีผู้หาหลักฐานเพื่อพิสูจน์มากมาย ...รู้สึกดีใจที่มีผู้คนสนใจคิดว่า คนไทยอยู่ที่ไหน ไม่ว่าจะเป็นคนชาติอื่นก็เห็นความสำคัญเหมือนกัน ...ประทับใจที่คนชาติอื่นเห็นความสำคัญของถิ่นฐานของชนชาติไทย” “เรียนรู้ว่าอาณาจักรแต่ละอาณาจักรกว่าจะเจริญมาได้ต้องมีปัจจัยหลายอย่างจึงจะเจริญและขยายอาณาจักรให้กว้างขวางได้ ...ไม่เข้าใจว่าอาณาจักรต่างๆทำไมต้องทำสงครามกันด้วย ...รู้สึกดีใจที่ได้เรียนรู้เกี่ยวกับอาณาจักรต่างๆ ประทับใจที่อาณาจักรบางอาณาจักรสามารถขยายได้กว้างไกลและมีความเจริญที่ยาวนาน” ชัยได้คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา 80 เปอร์เซนต์ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ดีมาก

จากข้อมูลเบื้องต้นและพฤติกรรมของกรณีศึกษาที่ได้เสนอมานี้ สามารถเปรียบเทียบ แสดงในตารางที่ 3 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 22 วิเคราะห์พฤติกรรมของกรณีศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

กรณีศึกษา	ความตระหนักในการรับใช้สังคม	ทักษะการแก้ปัญหา	ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	พัฒนาการของพฤติกรรม การรับใช้สังคม
เดือน	สนใจในปัญหาของโรงเรียนผาดัง รู้และเข้าใจในปัญหา ร่วมในการแก้ปัญหาตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายในการทำโครงการรับใช้สังคม	ขอความร่วมมือจากเพื่อน โดยประชาสัมพันธ์ หน้าเสาธงและในการประชุมปรึกษากัน	อ่อน ผลสัมฤทธิ์ภาษาอังกฤษไม่ถึง 50 เปอร์เซนต์ รู้สึกสนุกในการเรียน ตั้งใจเรียนดีขึ้น	มีการเปลี่ยนแปลงและเริ่มสนใจในการเรียน และร่วมในการทำกิจกรรมรับใช้สังคม ตั้งแต่สัปดาห์ที่ 4 ไปจนถึงสิ้นสุดโครงการ
อ้อย	รู้ เข้าใจ และสนใจในปัญหาของโรงเรียนผาดัง ทำงาน โดยไม่ต้องให้ใครคอยบอก ทั้งในด้านการเรียนและการทำโครงการรับใช้สังคม	เป็นผู้นำในการไกลเกลี่ยประนีประนอม ในการ ทำกิจกรรมต่างๆเพื่อให้จุดประสงค์ของโครงการสำเร็จ ปรึกษากับเพื่อนๆ และลงมือทำเอง และเตือนเมื่อเพื่อนไม่ได้ปฏิบัติ	ปานกลาง ผลสัมฤทธิ์ภาษาอังกฤษ 50 เปอร์เซนต์ มีแรงจูงใจในการเรียนเพิ่มขึ้น	มีความตั้งใจตั้งแต่เริ่มต้นการเรียนการสอน และเอาใจใส่ทำงานต่างๆให้สำเร็จ จนกระทั่งโครงการสำเร็จ
ก้อย	รู้และเข้าใจในปัญหาของโรงเรียนผาดัง สนใจในบทเรียนและโครงการรับใช้สังคมที่ทำร่วมกัน	แสดงความคิดเห็นในการแก้ปัญหาบ้างในบางครั้ง บางครั้งใช้ชีวิตไม่สนใจกับผู้ที่เป็ต้นเหตุของปัญหา ใช้วิธีทดลองเพื่อแก้ปัญหา	ดีพอใช้ ผลสัมฤทธิ์ภาษาอังกฤษ 60 เปอร์เซนต์ มีแรงจูงใจในการเรียนเพิ่มขึ้น	มีความสนใจตั้งแต่สัปดาห์ที่ 2 เป็นต้นไป แต่พอมืออุปสรรคก็ท้อบ้าง แล้วก็มาร่วมมือจนสำเร็จ
สม	รู้และเข้าใจปัญหาของโรงเรียนผาดัง สนใจเรียน และ เป็นผู้นำในการทำโครงการรับใช้สังคม	เป็นผู้แก้ปัญหา ด้วยการถามผู้รู้ เตรียมอุปกรณ์ต่างๆ ฟังความคิดเห็นจากเพื่อนๆ แล้วจึงสรุป	อ่อน ผลสัมฤทธิ์ภาษาอังกฤษไม่ถึง 50 เปอร์เซนต์ มีความตั้งใจ มีแรงจูงใจในการเรียนเพิ่มขึ้น	มีความสนใจในการเรียนและโครงการตั้งแต่ เริ่มต้น และพัฒนาขึ้นจนกระทั่งจบโครงการ

ตารางที่ 23 วิเคราะห์พฤติกรรมของกรณีศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

กรณีศึกษา	ความตระหนักในการรับใช้สังคม	ทักษะการแก้ปัญหา	ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	พัฒนาการของพฤติกรรม การรับใช้สังคม
พิม	รู้ เข้าใจ ความเป็นมาของหมู่บ้านผาตั้ง สนใจในการเรียนและร่วมในการทำโครงการรับใช้สังคม โดยการไปเยี่ยมผู้อาวุโสพร้อมกับเพื่อนๆ	เป็นผู้นำในการแก้ปัญหาต่างๆ ถามผู้รู้ ทดลองทำด้วยตนเอง ถ้าไม่สำเร็จจะปรึกษากับเพื่อน	พอใช้ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา 70 เปอร์เซ็นต์	มีความตั้งใจตั้งแต่สัปดาห์ที่ 2 ของการเรียน มีความกระตือรือร้นในการทำโครงการรับใช้สังคมตั้งแต่เริ่มแรกจนกระทั่งสิ้นสุดโครงการ
พร	สนใจ เรียนรู้ ศึกษาความเป็นมาของหมู่บ้านผาตั้ง ไปเยี่ยมเยียนผู้อาวุโสบ่อยๆ มีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนและการทำโครงการรับใช้สังคม	เป็นที่ปรึกษา และเป็นผู้ตาม มีความคิดเห็นดีๆ สามารถแสดงความคิดเห็น และเพื่อนยอมรับฟัง ประนีประนอมไม่ขัดใจเพื่อน	ดีมาก ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา 80 เปอร์เซ็นต์ ตั้งใจเรียน ร่วมกิจกรรมทุกอย่าง	มีความตั้งใจ ความกระตือรือร้นในการทำโครงการรับใช้สังคมตั้งแต่เริ่มแรกจนกระทั่งสิ้นสุดโครงการ
ชัย	มีความสนใจ เรียนรู้เข้าใจประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านผาตั้ง ร่วมในการทำโครงการรับใช้สังคม เยี่ยมเยียนผู้อาวุโส มีทัศนคติที่ดีต่อผู้อาวุโส	เป็นผู้นำในการตัดสินใจ แต่จะรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นๆก่อน แล้วจึงตัดสินใจร่วมกัน	ดีมาก ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา 80 เปอร์เซ็นต์ ตั้งใจเรียนร่วมกิจกรรมทุกอย่าง	สนใจในการทำโครงการรับใช้สังคมตั้งแต่สัปดาห์แรก จนกระทั่งสิ้นสุดโครงการ

จากข้อมูลเบื้องต้นและพฤติกรรมของกรณีศึกษาที่นำเสนอมาแล้วนั้น สามารถเปรียบเทียบได้ว่า กรณีศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เดือน อ้อย ก้อย และสม มีความตระหนักในการรับใช้สังคมโดยมีความสนใจในปัญหาของโรงเรียน พยายามหาทางแก้ไขตามบทบาทหน้าที่ของตน เท่าที่สามารถกระทำได้ พัฒนาทักษะการแก้ปัญหา โดยรู้จักปรึกษาหารือกัน ทำงานเป็นกลุ่ม วางแผนงานและรับผิดชอบ มีความมุ่งมั่นในการทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ถึงแม้ว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของทุกคนจะพัฒนาขึ้นแต่ยังอยู่ในระดับการเรียนอ่อน เนื่องจากพื้นฐานความรู้ค่อนข้างอ่อน แต่เมื่อพิจารณาจากผลการเรียนภาษาอังกฤษในด้านเจตคติ จะเห็นได้ว่ากรณีศึกษาทุกคนมีความสนใจเอาใจใส่ต่อการเรียนภาษาอังกฤษมากขึ้น ทั้ง ๆ ที่เป็นวิชาที่ทำความเข้าใจได้ยาก นอกจากนั้น กรณีศึกษาทำงานและการบ้านเกี่ยวกับภาษาอังกฤษ รวมถึงการทำนิทรรศการสรุปผลโครงการเป็นภาษาอังกฤษด้วย จึงแสดงให้เห็นว่า แบบการเรียนการสอนที่ใช้เทคนิคการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม เมื่อนำมาบูรณาการในรายวิชาภาษาอังกฤษ ก็สามารถส่งเสริมนักเรียนให้มีความตระหนักในการรับใช้สังคม ทักษะการแก้ปัญหา และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้

ในทำนองเดียวกัน กรณีศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พิม พร และชัย มีความตระหนักในการรับใช้สังคม โดยมีความสนใจต่อปัญหาของหมู่บ้านผาตั้ง ทั้งสามารถระบุถึงปัญหาสำคัญของชุมชนด้วย พร้อมกันนี้กรณีศึกษาทุกคนยังมีความสนใจต่อผู้อาวุโส ไปเยี่ยมเยียน เพื่อเรียนรู้จักหมู่บ้านของตนไปพร้อม ๆ กับการเรียนประวัติศาสตร์ของประเทศไทย นอกจากนั้นยังพัฒนาทักษะการแก้ปัญหา โดยการทำงานร่วมกัน พยายามหาวิธีการดำเนินงานให้ลุล่วงไป ตามที่ได้รับมอบหมาย รู้จักแสดงความคิดเห็นและช่วยเหลือกันมากขึ้น ในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทั้งสามคน มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในระดับดีมากและดีพอใช้ และมีความสนใจเอาใจใส่ต่อการเรียนและการทำกิจกรรมรับใช้สังคมอย่างเห็นได้ชัด จึงแสดงให้เห็นว่าแบบการเรียนการสอนที่ใช้เทคนิคการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม เมื่อนำมาบูรณาการในรายวิชาภาษาอังกฤษ ก็สามารถส่งเสริมนักเรียนให้มีความตระหนักในการรับใช้สังคม ทักษะการแก้ปัญหา และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้

สรุปได้ว่า กรณีศึกษาทั้ง 7 คนนี้ เมื่อได้เรียนด้วยแบบการเรียนการสอนที่ใช้เทคนิคการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม ซึ่งเป็นกระบวนการต่อเนื่องโดยที่ผู้เรียนให้ความร่วมมือในการเรียนการสอน จึงทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เลวร้ายที่ละน้อยจนสามารถมองเห็นได้ จากการบันทึกของกรณีศึกษา การสังเกตและการสัมภาษณ์ของผู้วิจัย แสดงให้เห็นว่าแบบการเรียนการสอนที่ใช้เทคนิคการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม ทำให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักในการรับใช้สังคม ทักษะการแก้ปัญหา และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้น